

Adam Grzegorz Dąbrowski
Archiwum Akt Nowych w Warszawie
ORCID: 0000-0003-4258-2435

Zasób nieaktywny Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Krótka charakterystyka

Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN) – jedno z trzech polskich archiwów o charakterze centralnym – utworzone zostało w 1919 r., początkowo nosiło miano Archiwum Wojskowego, od 1930 r. działa pod obecną nazwą. W zasobie Archiwum znajduje się aktualnie blisko 2900 zespołów i zbiorów, liczących ponad 3,4 mln jednostek archiwalnych, zajmujących ponad 36 km półek magazynowych. Przede wszystkim są to archiwalia wytworzone przez naczelne organa władzy, kontroli, administracji państwowej i wymiaru sprawiedliwości, samodzielne urzędy centralne, centralne organa państwowej i spółdzielczej administracji gospodarczej, centralne instytucje finansowo-kredytowe i ubezpieczeniowe, centralne organa partii oraz organizacji politycznych, społecznych, zawodowych, kulturalnych i sportowych, wybitne osobistości państwa polskiego. Większość z nich dotyczy okresu po 1916 r., choć niektóre zespoły i zbiory sięgają XIX wieku (m.in. akta partii i organizacji społecznych czy niepodległościowych), a nawet wieku XV (akta rodzin)¹.

¹ Bliższe informacje o zasobie Archiwum Akt Nowych (dalej AAN) zawierają publikacje: *Archiwum Akt Nowych. Przewodnik po zasobie archiwalnym*, oprac. M. Motas, Warszawa 1973 oraz *Archiwum Akt Nowych. Informator o zasobie archiwalnym*, oprac. E. Kołodziej, współpraca W. Bieńkowska, B. Nowożycki, Warszawa 2009, t. 1 i 2. Dane o zasobie AAN dostępne są na portalu internetowym Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych www.szukajwarchiwach.gov.pl, gdzie obok podstawowych informacji (daty skrajne archiwaliów zespołu / zbioru, jego rozmiar) są dostępne krótkie opisy dziejów aktotwórcy i zawartości merytorycznej jego archiwaliów, a w coraz szerszym stopniu także jego ewidencja na poziomie

W zdecydowanej większości – czyli ponad 93% – jest to dokumentacja aktowa, na pozostałą część składają się inne rodzaje dokumentacji. I tak według oficjalnych danych systemu ewidencji zasobu AAN, w zasobie znajduje się około: 19 tys. jednostek archiwalnych dokumentacji technicznej, 29 tys. jednostek dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej, 235 tys. jednostek dokumentacji fotograficznej, 900 nagrań filmowych, 4 tys. nagrań dźwiękowych, ponadto 58 obiektów sfragistycznych, 379 obiektów określonych mianem muzealiów oraz prawie 60 tys. plików dokumentów elektronicznych (zajmujących ponad 550 tys. megabajtów pamięci). Dane te jednak nie oddają w pełni liczby obiektów tego rodzaju, zgromadzonych i przechowywanych w zasobie AAN. Dokumentacja nieaktowa – wszystkich w zasadzie wspomnianych wyżej rodzajów – nie będąca odrębnymi ewidencyjnie jednostkami inwentarzowymi stanowi bowiem integralne części wielu teczek z typową dokumentacją aktową. Dokładne oszacowanie jej ilości jest trudne, wymagałoby dokładnej analizy opisu zawartości w zasadzie całego zasobu AAN, a i tak nie dałoby pewności, z powodu nieprecyzyjnych niekiedy opisów rodzajów materiałów, wchodzących w skład danych teczek. Niniejszy tekst jest próbą krótkiej charakterystyki nieaktowej części zasobu AAN.

Na wstępie wspomnieć należy o dokumentach, które nie figurują w oficjalnych danych statystycznych zasobu AAN – o dokumentach pergaminowych i papierowych (nie stanowią one bowiem wyodrębnionych ewidencyjnie jednostek inwentarzowych). W zasobie AAN znajduje się kilkadziesiąt tego rodzaju dokumentów, z okresu od końca XV wieku do początku wieku XIX, i w większości wchodzą w skład spuścizn osób prywatnych, jako fragmenty ich kolekcji. W przeważającej ilości są to – stanowiące część zbiorów Bolesława Szcześniaka – dokumenty sporządzone w językach francuskim, włoskim, niemieckim i łacińskim, spisanych w okresie od końca XV wieku do początku XIX wieku². Są to przeważnie dokumenty dotyczące transakcji handlowych, pożyczek finansowych, inwentarze nieruchomości czy korespondencja prywatna, a uzupełnieniem zbioru jest jeden dokument pergaminowy z przywieszoną, odcisniętą w czerwonym wosku pieczęcią – pochodzący z 1733 roku dokument radnego rządowego i sędziego sądu wyborczego w Moguncji³. Ziem polskich czy osób związanych z historią Polski dotyczą jedynie nieliczne dokumenty papierowe i pergaminowe zasobu

jednostki inwentarzowej. Z kolei historię Archiwum i kształtowania jego zasobu przybliża praca: E. Kołodziej, *Zarys dziejów Archiwum Akt Nowych w latach 1919–2008*, Warszawa 2008.

² AAN, Akta i zbiór Bolesława Szcześniaka XV–XIX w., 1904–1996 (dalej; Akta B. Szcześniaka), sygn. 139–147, 149–151.

³ Ibidem, sygn. 148.

AAN- choćby papierowy dokument w języku ruskim z roku 1630 w aktach Towarzystwa Straży Kresowej⁴ czy list Tadeusza Kościuszki z sierpnia 1817 roku, znajdujący się w spuściznie Ignacego Jana Paderewskiego⁵.

Zbliżoną chronologicznie datację posiadają także niektóre wydawnictwa książkowe, znajdujące się w zasobie AAN, spośród których wymienić można przykładowo teksty sztuk teatralnych (cieszących się dużą popularnością, szczególnie w XVI oraz XVII wieku): *Orlando furioso di m[onsignore] Ludovico Ariosto, diviso in due parti. La prima contiene XXX Canti et la seconda XVI. Intieme con l'aggiunta de i cinque Canti nuoui* (egzemplarz wydany w Lyonie w 1556 r.)⁶ czy *Il pastor fido. Tragicomedia pastorale, del signor cavalier [Giovanni] Battista Guarini. Con una nuova aggiunta* (wydany w Amsterdamie w 1654 r.)⁷, ponadto drukowany w języku łacińskim modlitewnik *Commune Sanctorum* (potocznie też nazywany Breviarium Lugdunense), pochodzący z początku XVI wieku⁸. Oczywiście równie cenne i ważne informacyjnie są wydawnictwa książkowe i inne materiały drukowane, pochodzące w okresach chronologicznie późniejszych. W grupie tej wspomnieć należy o dwóch niezwykle cennych zbiorach – pracy konspiracyjnej i powstańczej z lat 1939–1945 (stanowiący jeden z największych zbiorów polskiej prasy okresu okupacji oraz Powstania Warszawskiego, który obejmuje blisko 1300 tytułów wydawnictw niemal wszystkich stronnictw i ugrupowań politycznych, które prowadziły działalność wydawniczą w tym okresie)⁹ oraz wydawnictw drugiego obiegu z lat 1975–1989 (utworzony z dokumentów, gazet, czasopism, ulotek, wydawnictw książkowych, powstałych w wyniku działalności wydawniczej opozycji politycznej okresu Polski Ludowej)¹⁰. Z kolei współczesne księgozbiory – o różnej wielkości i tematyce – stanowią przeważnie integralne części wiele spuścizn (działaczy społecznych, pracowników nauki i kultury).

Archiwaliami drukowanymi są również wycinki prasowe. W swoim zasobie AAN przechowuje kilka zbiorów wycinków. Największym z nich jest zbiór utworzony i prowadzony przez Ośrodek Dokumentacji i Zbiorów Programowych Telewizji Polskiej, liczący ponad 20 tys. tek wycinków

⁴ AAN, Towarzystwo Straży Kresowej w Warszawie 1918–1927, sygn. 654.

⁵ AAN, Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego 1861–1941, sygn. 3775.

⁶ AAN, Archiwum rodziny Skowrońskich XVI–XIX w., 1901–1985, materiały bez ewidencji (w trakcie inwentaryzacji).

⁷ Ibidem, materiały bez ewidencji (w trakcie inwentaryzacji).

⁸ AAN, Akta B. Szcześniaka sygn. 142.

⁹ AAN, Zbiór prasy konspiracyjnej i powstańczej 1939–1945, sygn. 1–1242.

¹⁰ AAN, Zbiór dokumentacji opozycji politycznej 1975–1989, część objęta inwentarzem książkowym – sygn. I/1–I/131, II/1–II/872, III/1–III/1215, IV/1–IV/58, część objęta spisami roboczymi – sygn. 1–2031.

z wydawnictw ciągłych i okolicznościowych z lat 1953–2009, zajmujących ponad 1200 metrów półek magazynowych, a uporządkowanych w układzie problemowym (między innymi takimi grupami tematycznymi są tam biografie¹¹, historia¹², geografia Polski¹³, geografia świata¹⁴, kraje świata w latach 1969–2009¹⁵, Polska w latach 1952–2009¹⁶). Mniejszy zbiór wycinków zgromadzony został przez Dział Dokumentacji Prasowej Redakcji dzienników „Trybuna Ludu” i „Trybuna”. Nadano mu układ tematyczny, w którym największe grupy tworzą wycinki dotyczące spraw polskich¹⁷ (głównie w latach 1989–2006) i innych państw świata¹⁸ (tu przeważnie dla lat 1965–2006). Ponadto nieduże zbiory wycinków prasowych wchodziły w skład wielu spuścizn rękopiśmiennych, szczególnie działaczy organizacji polonijnych i kombatanckich.

Dokumentacja techniczna zasobu AAN stanowi odrębne kolekcje oraz wchodzi w skład kilku zespołów akt. Samodzielne kolekcje tworzą archiwalia Kolekcji dokumentacji technicznej z lat 1917–1946 (w jej skład wchodzi między innymi dokumentacja projektowa typowego szpitala, przewidzianego na 40–60 łóżek z lat 1921–1922, dokumentacja Pałacu pod Błachą w Warszawie z lat 1945–1946, gmachu Ministerstwa Zdrowia, siedziby Banku Polskiego we Lwowie)¹⁹ oraz Kolekcja paszportów zakładów przemysłowych z lat 1950–1964 (tworzą ją paszporty produkcyjne i techniczne oraz plany sytuacyjne zakładów przemysłowych przedsiębiorstw sieci Technicznej Obsługi Rolnictwa, gromadzone pierwotnie przez Komisję Planowania przy Radzie Ministrów)²⁰.

Z kolei z materiałów tworzących integralne części innych zespołów wspomnieć można o niezwykle cennej dokumentacji technicznej (z lat 1919–1939) Ministerstwa Robót Publicznych oraz jego sukcesora – Departamentu Techniczno-Budowlanego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, wchodzącej w skład zespołu akt centrali resortu spraw wewnętrznych.

¹¹ AAN, Telewizja Polska S.A. Zbiór wycinków prasowych 1953–2009, sygn. 1/1-1/3728.

¹² Ibidem, sygn. 3/1-3/582.

¹³ Ibidem, sygn. 6/1-6/670, 7/1-7/1868.

¹⁴ Ibidem, sygn. 14/1-14/672.

¹⁵ Ibidem, sygn. 15/1-15/583, 16/1-16/706, 17/1-17/405, 18/1-18/855, 19/1-19/422.

¹⁶ Ibidem, sygn. 20/1-20/272, 21/1-21/271, 22/1-22/189, 22/200-22/288, 22/299-22/615, 23/1-23/356, 24/1-24/1425, 25/1-25/1694.

¹⁷ AAN, Redakcja „Trybuny” w Warszawie [1949–1990] 1990–2009, sygn. 12097-14489, 14978-15007, 15225-17878, 17972-18003, 18019-18177.

¹⁸ Ibidem, sygn. 9669-10857, 11234-11284, 14490-14977, 15054-15186, 17879-17971, 18004-18018, 18178-18537.

¹⁹ AAN, Kolekcja dokumentacji technicznej 1917–1946, sygn. 1-103.

²⁰ AAN, Kolekcja paszportów zakładów przemysłowych 1950–1964, sygn. 1-295.

Składają się na nie projekty budowlane (w sumie 1645 jednostek inwentarzowych dokumentów dotyczących najpierw miasta Warszawy, w układzie rzeczowym według typów obiektów, następnie dokumenty dotyczące innych miejscowości państwa polskiego – w układzie alfabetycznym) oraz projekty instalacji kanalizacyjnych i wodociągowych (237 jednostek, w układzie alfabetycznym, według nazw miejscowości)²¹.

Dokumentacja techniczna z okresu Drugiej Rzeczypospolitej wielu nieruchomości znajduje się w zespole akt Wydziału Pożyczek Budowlanych Banku Gospodarstwa Krajowego. Stanowi załączniki do dokumentacji kredytowej pożyczek na cele budowlane, zabezpieczonych zapisami na hipotekach danych nieruchomości²². Dokumentacja techniczna (projekty budowlane, rysunki, opisy, plany sytuacyjne) znajdują się także w aktach Ministerstwa Odbudowy, dotyczą obiektów odbudowywanych i restaurowanych ze zniszczeń okresu II wojny światowej. Ale nie brakuje też dokumentacji obiektów, których budowa była dopiero w planach – przykładowo akta koncepcji budowy sieci kolei podziemnej w Warszawie z 1948 r.²³ Interesujące i cenne rysunki techniczne znajdują się w aktach Oddziału II Informacyjno-Wywiadowczego Komendy Głównej Armii Krajowej. Są to – wprawdzie niewielkie rozmiarem, ale niezwykle cenne – rysunki elementów niemieckiej broni specjalnej o kryptonimie V-2 (pierwszej udanej konstrukcji rakiety balistycznej z silnikiem na paliwo płynne). Warto dodać, iż profesjonalnym szkicem (wykonanym tuszem na kalce technicznej) towarzyszą odręcznie wykonane amatorskie rysunki, sporządzane przez współpracowników sieci wywiadowczych, nieposiadających wykształcenia technicznego i umiejętności kreślarskich²⁴. Inny, ciekawy dokument to pochodzący ze stycznia 1908 r. plan budowy kanalizacji miasta Chrzanowa. Opracowanie to zawiera obliczenia dotyczące zapotrzebowania na wodę przez następne 20 lat z uwzględnieniem przyrostu naturalnego i rozbudowy miasta, pojemność zbiorników na wodę, wydajność filtrów, długość sieci rur i konieczną ich średnicę, wreszcie przybliżony kosztorys budowy ujęcia i całego wodociągu. Dokument sporządził inżynier administracji budowlanej Namiestnictwa Galicji we Lwowie, Władysław Sikorski (a późniejszy Naczelnny Wódz Polskich Sił Zbrojnych i premier rządu RP na uchodźstwie)²⁵.

²¹ AAN, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie 1918–1939, cz. I, sygn. 2353–4235.

²² AAN, Bank Gospodarstwa Krajowego w Warszawie 1924–1994, sygn. 2323–3127.

²³ AAN, Ministerstwo Odbudowy w Warszawie 1945–1949, sygn. 1274.

²⁴ AAN, Armia Krajowa 1939–1945 (dalej: AK), cz. I, sygn. 203/III/8.

²⁵ AAN, Akta Władysława Sikorskiego 1894–1943, sygn. 10.

Spośród zbiorów dokumentacji kartograficznej wymienić warto Kolekcję kartograficzną (grupującą – uporządkowane w porządku alfabetycznym – plany sytuacyjne i urbanistyczne miast Polski i Europy, różnego typu mapy przeglądowe i szczegółowe, ponadto atlasy książkowe)²⁶ oraz Zbiór map topograficznych (zbiór ten w pierwszej kolejności podzielony został na działy według skali ich map, następnie w porządku alfabetycznym przedstawianych obszarów, wśród których przeważają oczywiście ziemie polskie)²⁷. Ponadto wspomnieć należy dwa zbiory map ilustrujących prace nad wytyczaniem polskich granic państwowych: dokumenty kartograficzne Komisarza Rządu Polskiego do Wytknięcia Granicy Polsko – Niemieckiej okresu Drugiej Rzeczypospolitej²⁸ oraz działającej po zakończeniu II wojny światowej Polsko-Czechosłowackiej Komisji Mieszanej do Wytyczenia Granicy Państwowej²⁹. Ciekawe plany i mapy znajdują się także w innych zespołach i zbiorach zasobu AAN, przykładowo w archiwaliach wspomnianego wyżej Oddziału II Informacyjno-Wywiadowczego Komendy Głównej Armii Krajowej zachował się plan miasta Gottenhafen z 1942 r. (taka w tym czasie obowiązywała nazwa Gdyni)³⁰. Z kolei w spuściźnie Kazimierza Sosnkowskiego zachowały się plany z lat 1938 i 1939 budowy na terenie Pola Mokotowskiego w Warszawie nowoczesnej dzielnicy gmachów urzędowych osiedla mieszkaniowego oraz budynków mieszkaniowych – Dzielnicy Marszałka Józefa Piłsudskiego³¹.

Największym zbiorem fotografii w zasobie AAN jest zbiór byłego Centralnego Archiwum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Liczy on prawie 100 tys. zdjęć, tematycznie obrazujących przede wszystkim szeroko rozumiane dzieje polskiego i międzynarodowego ruchu robotniczego, różne aspekty społeczne i ekonomiczne ziem polskich od końca XIX wieku, najważniejsze wydarzenia najnowszej historii Polski. Innymi zbiorami dokumentacji fotograficznej, wartymi wymienienia są zbiór fotografii serwisów prasowych (dotyczących spraw

²⁶ AAN, Kolekcja kartograficzna XIX-XXw., sygn. 1-1167.

²⁷ AAN, Zbiór map topograficznych XIX-XXw., sygn. I/1-I/40, V/1-V/15, IX/1-IX/37, X/1-X/8, XXIX/1-XXIX/36, XXX/1-XXX/379, XXXI/1-XXXI/242, XXXII/1-XXXII/56, XXXIV/1-XXXIV/264, XXXV/1-XXXV/44, LXIII/1-LXIII/2, LXXII/1, LXXIII/1, LXXXVII/1-LXXXVII/298, LXXXVIII/1-LXXXVIII/41, CV/1-CV/702, CVI/1-CVI/152, CXX/1-CXX/883, CXXI/1-CXXI/43, CXXVIII/1-CXXVIII/198, CXXIX/1-CXXIX/379.

²⁸ AAN, Komisarz Rządu Polskiego do Wytknięcia Granicy Polsko-Niemieckiej 1919-1923, sygn. 1-108, 110-186.

²⁹ AAN, Polsko-Czechosłowacka Komisja Mieszana do Wytyczenia Granicy Państwowej 1952-1957, sygn. 4-621.

³⁰ AAN, AK, cz. II, sygn. III/107.

³¹ AAN, Akta Kazimierza Sosnkowskiego 1917-1939, sygn. 9.

bieżących Polski i innych państw, głównie z okresu po 1945 r.) byłej Młodzieżowej Agencji Wydawniczej³² oraz byłego tygodnika „Perspektywy”³³. Niezwykle cenne są także fotografie wchodzące w skład wielu innych zespołów i zbiorów. W tej grupie na uwagę zasługują szczególnie albumy i fotografie luźne zgromadzone przez Muzeum Józefa Piłsudskiego w Belwederze (dotyczą życia oraz działalności publicznej Józefa Piłsudskiego, upamiętnienia pamięci jego osoby, a uzupełnione są albumami, przesyłanymi mu przez jednostki wojskowe, organizacje społeczne, stowarzyszenia zawodowe, władze miast, organizatorów różnych uroczystości)³⁴ oraz albumy i luźne zdjęcia ze zbioru Edwarda Rydza-Śmigłego (prezentujące jego życie i działalność, a również uzupełnione materiałami nadsyłanymi mu przez osoby prywatne, jednostki wojskowe, organizacje i stowarzyszenia)³⁵. Ciekawostką omawianego tu rodzaju nieaktowych materiałów archiwalnych są unikatowe fotografie lejów po eksplozjach – wzmiankowanych już wcześniej – niemieckich pocisków raketowych V2 w okolicach miejscowości Sarnaki na Mazowszu, wystrzeliwanych ćwiczebnie wiosną 1944 r. z ośrodka doświadczalnego koło Mielca³⁶.

Nagrania dźwiękowe i filmowe również znajdują się w zasobie AAN, jednak w zdecydowanej większości stanowią integralne części różnych zespołów i zbiorów, szczególnie licznie występują wśród archiwaliów organizacji i stowarzyszeń kombatanckich oraz w rękopiśmiennych spuściznach osób związanych z tymi organizacjami i stowarzyszeniami. Nagrania te – wykonywane przy użyciu amatorskiego sprzętu technicznego – ilustrują najważniejsze wydarzenia z działalności bieżącej tych środowisk i różne uroczystości rocznicowe. Wyodrębnionych ewidencyjnie zbiorów nie posiadają z kolei obiekty sfragistyczne (pieczęcie i ich odciski), najczęściej wchodzą w skład zespołów akt ich użytkowników, stanowiąc niekiedy samodzielne jednostki inwentarzowe – przykładowo w zespołach akt Biura Generalnego Komisarza Głosowania Ludowego³⁷, Kancelarii Cywilnej Prezydenta RP i Rady Państwa³⁸, Urzędu Rady Ministrów³⁹.

³² AAN, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza 1974–1990, sygn. 8/1–8/1156.

³³ AAN, Tygodnik „Perspektywy” 1945–1988, sygn. 1/1–1/1114.

³⁴ AAN, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Belwederze w Warszawie [zespół i zbiór] z lat [1866–1934] 1935–1939, sygn. 34–254.

³⁵ AAN, Zbiór Edwarda Rydza-Śmigłego 1917–1939, sygn. 67–193.

³⁶ AAN, AK, cz. II, sygn. III/64.

³⁷ AAN, Biuro Generalnego Komisarza Głosowania Ludowego w Warszawie 1946, sygn. 48–63.

³⁸ AAN, Kancelaria Cywilna Prezydenta RP i Kancelaria Rady Państwa w Warszawie 1947–1952, sygn. 4531–4539.

³⁹ AAN, Urząd Rady Ministrów w Warszawie 1953–1998, sygn. 108/1–108/25.

Ostatnie lata wniosły do zasobu AAN zupełnie nowy rodzaj materiałów (i związanych z nimi nośników) – mianowicie dokumenty elektroniczne. Dokładna data przejścia pierwszych dokumentów tego typu jest trudna do określenia. Niewątpliwie miało to miejsce w połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku, czyli w okresie kiedy zaczęły rozpowszechniać się komputery osobiste oraz zewnętrzne nośniki służące do zapisywania i przenoszenia danych (plików), tworzonych i przetwarzanych na tych komputerach. Nośniki te – początkowo dyskietki formatu 5 ¼ oraz 3 ½ cala, potem również płytki CD oraz DVD – stanowiły po prostu załączniki do teczek (paczek, pudeł) z archiwizacjami w postaci papierowej. Ich przejście nie było rejestrowane odrębnie, a jedynym miejscem odnotowania ich obecności w zasobie AAN były stosowne zapisy w rubryce „tytuł / treść” spisu zdawczo-odbiorczego, spisu roboczego czy też inwentarza. Dopiero w 2014 r., kiedy przepisy Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych w sprawie ewidencji zasobu archiwalnego w archiwach państwowych wprowadziły pojęcie „dokumentacja elektroniczna”, można było w tych wypadkach dokonać stosownych korekt w ewidencji, polegających na właściwym zarejestrowaniu dokumentów o postaci elektronicznej (poprzez podanie liczby plików oraz ich objętości), także właściwie rejestrować nowe nabytki tego typu materiałów. Jedynym obecnie zespołem, posiadającym w całości postać elektroniczną stanowią kopie cyfrowe tekstowej dokumentacji aktowej prowadzonego w latach 1990–2004 śledztwa Prokuratury Generalnej Federacji Rosyjskiej w sprawie katyńskiej. Przekazane zostały one do AAN w 2011 r. Pozostała dokumentacja postaci elektronicznej to fragmenty zespołów i zbiorów o przewadze materiałów typowo aktowych.

Na zakończenie niniejszego krótkiego omówienia wspomnieć należy o obiektach, które można określić mianem muzealiów⁴⁰. W zasobie AAN również znajdują się tego rodzaju obiekty. Z ciekawszych wymienić można zielnik Róży Luksemburg, działaczki polskiego i niemieckiego ruchu socjaldemokratycznego. Swój zielnik prowadziła w latach 1913–1918, wklejając w 17 zeszytach zasuszone rośliny (w sumie 370 roślin), zbierane w miejscach pobytu. Dodatkowy zeszyt zawiera jej notatki, dotyczące taksonomii roślin, sporządzone na podstawie ówczesnej niemieckiej literatury botanicznej⁴¹. Wspomniana już wcześniej spuścizna Bolesława Szcześniaka zawiera dwie japońskie grafiki, zwane emaki-mono, sporządzone na długich

⁴⁰ Niestety, obowiązująca ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach w ogóle nie wspomina o tego rodzaju obiektach, które – *de facto* – znajdują się wszak w zasobach archiwów państwowych. Ich właściwy charakter wynika z opisu danej jednostki inwentarzewej, zaś w systemie ewidencji zasobu archiwum można jedynie określić je mianem „inne”.

⁴¹ AAN, Akta Róży Luksemburg 1887–1919, sygn. 63/III/2.

wąskich paskach papieru, nawiniętych z obu stron na drewnianych rolkach (przechowywane w AAN egzemplarze pochodzą zapewne z przełomu XIX i XX wieku)⁴². Z kolei w zespole akt Muzeum Polskiego w szwajcarskim Rapperswilu zachowały się kamienie litograficzne, służące do powielania pamiątkowych znaczków, przygotowywanych dla internowanych w 1940 r. – po upadku Francji – na terenie Szwajcarii żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych⁴³.

W grupie tych „archiwaliów” wspomnieć ponadto trzeba o sztandarach – zazwyczaj posiadających wysokie walory artystyczne i szczególnie atrakcyjnie prezentujących się na ekspozycjach muzealnych. Do zasobu AAN sztandary przekazali Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych (143 sztandary i 6 proporców, głównie zrzeszonych w Porozumieniu branżowych organizacji związkowych), Federacja Związków Zawodowych Pracowników Gospodarki Komunalnej i Terenowej w Polsce (14 sztandarów zrzeszonych w tej Federacji organizacji), Zarząd Główny Stronnictwa Demokratycznego (4 sztandary), Redakcja dziennika „Trybuna” (sztandar Podstawowej Organizacji Partyjnej swego poprzednika – Redakcji „Trybuny Ludu”), ponadto 13 sztandarów następcy prawni Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, wśród których to obiektów jest sztandar Komitetu Centralnego tej Partii, wyprowadzony z sali obrad ostatniego, XI-go Zjazdu, w nocy z 28 na 29 stycznia 1990 r.

Dokumentacja nieaktowa to około 7% zasobu Archiwum Akt Nowych, jest różnorodna pod względem postaci fizycznej oraz treści, stanowi niezwykle wartościowe uzupełnienie i wzbogacenie materiałów aktowych. Podstawowym celem powyższego tekstu było jedynie zasygnalizowanie wybranych zespołów i zbiorów (całych, bądź tylko fragmentów), grupujących dokumentację nieaktową, niekiedy rozproszoną i wymagającą odnalezienia poprzez analizę zapisów pomocy ewidencyjnych poszczególnych zespołów i zbiorów. Drugim zaś celem była prezentacja wybranych przykładów – typowych czy szczególnie cennych i interesujących – dokumentów zasobu AAN, ostatnim wreszcie – zachęcenie czytelników do dalszych samodzielnych badań i poszukiwań interesujących ich dokumentów.

⁴² AAN, Akta B. Szcześniaka, sygn. 185.

⁴³ AAN, Muzeum Polskie w Rapperswilu 1914–1952, sygn. 212, 213.

Streszczenie:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), jedno z trzech polskich archiwów o charakterze centralnym, przechowuje w chwili obecnej ponad 36 kilometrów półek magazynowych archiwaliów. W większości jest to oczywiście dokumentacja aktowa (około 93% całości zasobu), obok niej w zasobie AAN znajdują się inne rodzaje materiałów archiwalnych: dokumentacja kartograficzna, techniczna, fotograficzna i filmowa, nagrania dźwiękowe czy księgozbiory i typowe obiekty muzealne, dokumenty elektroniczne. Niniejszy tekst jest próbą krótkiej charakterystyki (rodzajowej i ilościowej) takich właśnie typowych i nietypowych, nieaktowych materiałów zasobu AAN.

SŁOWA KLUCZOWE: Archiwum Akt Nowych w Warszawie; zasób; dokumentacja nieaktowa

Summary:

The Central Archives of Modern Records, one of three Polish central archives, stores now over 36 kilometers shelves of the archival documents. Mostly these are of course textual documents (about 93 percent), however these are in the Archives other types of documentation: cartographic and technical documents, photographs, film and sound recordings, book collections, typical museum objects, electronic documents. This article is an attempt of the short characteristics of type and quantity of the non-textual documentation in the Archives.

KEYWORDS: Central Archives of Modern Records in Warsaw; records; the non-textual documentation

BIBLIOGRAFIA**Źródła archiwalne**

Archiwum Akt Nowych

- Akta i zbiór Bolesława Szcześniaka XV–XIX w., 1904–1996, sygn. 139–151, 185.
- Akta Kazimierza Sosnkowskiego 1917–1939, sygn. 9.
- Akta Róży Luksemburg 1887–1919, sygn. 63/III/2.
- Akta Władysława Sikorskiego 1894–1943, sygn. 10.
- Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego 1861–1941, sygn. 3775.
- Archiwum rodziny Skowrońskich XVI–XIXw., 1901–1985, materiały bez ewidencji (w trakcie inwentaryzacji).
- Armia Krajowa 1939–1945, cz. I, sygn. 203/III/8, cz. II, sygn. III/64, III/107.
- Bank Gospodarstwa Krajowego w Warszawie 1924–1994, sygn. 2323–3127.
- Biuro Generalnego Komisarza Głosowania Ludowego w Warszawie 1946, sygn. 48–63.
- Kancelaria Cywilna Prezydenta RP i Kancelaria Rady Państwa w Warsza-

- wie 1947–1952, sygn. 4531–4539.
- Kolekcja dokumentacji technicznej 1917–1946, sygn. 1–103.
 - Kolekcja kartograficzna XIX–XXw., sygn. 1–1167.
 - Kolekcja paszportów zakładów przemysłowych 1950–1964, sygn. 1–295.
 - Komisarz Rządu Polskiego do Wytknięcia Granicy Polsko-Niemieckiej 1919–1923, sygn. 1–108, 110–186.
 - Młodzieżowa Agencja Wydawnicza 1974–1990, sygn. 8/1–8/1156.
 - Ministerstwo Odbudowy w Warszawie 1945–1949, sygn. 1274.
 - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w Warszawie 1918–1939, cz. I, sygn. 2353–4235.
 - Muzeum Józefa Piłsudskiego w Belwederze w Warszawie [zespół i zbiór] z lat [1866–1934] 1935–1939, sygn. 34–254.
 - Muzeum Polskie w Rapperswilu 1914–1952, sygn. 212, 213.
 - Polsko-Czechosłowacka Komisja Mieszana do Wytyczenia Granicy Państwowej 1952–1957, sygn. 4–621.
 - Redakcja „Trybuny” w Warszawie [1949–1990] 1990–2009, sygn. 9669–10857, 11234–11284, 12097–14489, 14978–15007, 15054–15186, 15225–18537.
 - Telewizja Polska S.A. Zbiór wycinków prasowych 1953–2009, sygn. 1/1–1/3728, 3/1–3/582, 6/1–6/670, 7/1–7/1868, 14/1–14/672, 15/1–15/583, 16/1–16/706, 17/1–17/405, 18/1–18/855, 19/1–19/422, 20/1–20/272, 21/1–21/271, 22/1–22/189, 22/200–22/288, 22/299–22/615, 23/1–23/356, 24/1–24/1425, 25/1–25/1694.
 - Towarzystwo Straży Kresowej w Warszawie 1918–1927, sygn. 654.
 - Tygodnik „Perspektywy” 1945–1988, sygn. 1/1–1/1114.
 - Urząd Rady Ministrów w Warszawie 1953–1998, sygn. 108/1–108/25.
 - Zbiór dokumentacji opozycji politycznej 1975–1989, część objęta inwentarzem książkowym – sygn. I/1–I/131, II/1–II/872, III/1–III/1215, IV/1–IV/58, część objęta spisami roboczymi – sygn. 1–2031.
 - Zbiór Edwarda Rydza-Śmigłego 1917–1939, sygn. 67–193.
 - Zbiór map topograficznych XIX–XXw., sygn. I/1–I/40, V/1–V/15, IX/1–IX/37, X/1–X/8, XXIX/1–XXIX/36, XXX/1–XXX/379, XXXI/1–XXXI/242, XXXII/1–XXXII/56, XXXIV/1–XXXIV/264, XXXV/1–XXXV/44, LXIII/1–LXIII/2, LXXII/1, LXXIII/1, LXXXVII/1–LXXXVII/298, LXXXVIII/1–LXXXVIII/41, CV/1–CV/702, CVI/1–CVI/152, CXX/1–CXX/883, CXXI/1–CXXI/43, CXXVIII/1–CXXVIII/198, CXXIX/1–CXXIX/379.
 - Zbiór prasy konspiracyjnej i powstańczej 1939–1945, sygn. 1–1242.

Literatura

Archiwum Akt Nowych. Informator o zasobie archiwalnym, oprac. E. Kołodziej, współpraca W. Bieńkowska, B. Nowożycki, t. 1, 2, Warszawa 2009.

Archiwum Akt Nowych. Przewodnik po zasobie archiwalnym, oprac. M. Motas, Warszawa 1973.

Kołodziej E., *Zarys dziejów Archiwum Akt Nowych w latach 1919–2008*, Warszawa 2008.

